

Els teòrics de la desobediència civil (I)

written by Lluís Busquets | 19 de maig de 2018

Al jutge Pablo Llarena.

Encara que Rajoy repetís durant el procés i segueixi repetint com una cançó enfadosa que “el que no és legal no és democràtic”, no sempre obeir les lleis és el més just. Els jutges ho saben, perquè distingeixen entre instruir una causa amb testimonis i executar sentències, però ho callen (perquè saben que sovint els arriben testimonis que no són de fiar). Sant Pere ho deixa clar al primer discurs del llibre dels *Fets dels apòstols*: “Israelites, Jesús va ser entregat... (es presentaren “molts testimonis contra ell” segons Mt 27,13 i Mc 15,1, mentre que Lluç, a Lc 23,14, ja es malfia de les acusacions). I Pere segueix amb el seu discurs: ...i vosaltres el vau fer clavar a la creu [legalment, s’entén] *per uns impius* [els romans] (Ac 2,23; i a 3,14-15, encara és més clar: els israelites neguen Jesús). A Nuremberg (i a molts d’altres llocs) es condemnaren persones justament per obeir les lleis de l’Estat; qui no les compliren eren el que actuaven dreturerament. El franquisme tenia lleis, i tot i no ser un règim democràtic, els jutges les feien complir. Feien bé els jutges o els qui no complien les lleis injustes?

Als debats de tot el nostre procés hi he trobat a faltar referències a la desobediència civil (DC), malgrat que Catalunya la practiqués (i és probable que ens toqui seguir-ho fent). No és cap concepte negatiu. Moltes grans personalitats l’han teoritzada i practicada a l’antiguitat; només cal pensar en **Sòcrates** o en **Jesús el Natzarè**, com acabem de veure. **Lleó Tolstoi** (1828-1910) a *Cristianisme i Anarquisme*, en fou un altre precursor. Per a ell, el poder del seu temps ja no es fonamenta en res sagrat ni en cap elecció divina, sinó que sols se sostenia per la força i la violència. Davant d’aquesta

constatació, els homes per força havien de desitjar aniquilar-ho. Però, com? Per al literat, “tots els anarquistes estan d’acord que per aconseguir-ho, no s’ha de fer amb força o violència sinó amb la raó com a arma espiritual de destrucció”. Admet que els anarquistes es basen en una concepció no religiosa sinó materialista del món, però aquesta arma espiritual no és altra que la consideració de l’existència terrestre com una manifestació parcial de la vida, lligada amb la vida infinita que suposa la cadena de la humanitat. Obeir aquesta cadena infinita de vida és més obligatori que obeir les lleis del propi temps. En aquest senti, cal recordar que **Gandhi** (1869-1948) declarà a un tribunal que el jutjava que havia practicat la DC “No per estalviar-me la pena que em vulgueu infligir ni per cap manca de respecte a la vostra autoritat sinó per demostrar-vos que em calia obeir a la llei més alta de l’ésser humà: la llei de la consciència.” (*Autobiography*, part v, cap. xv). Tolstoi cita **Henri David Thoreau** (1817-1862), anarquista i filòsof, que va publicar *On the Duty of Civil Disobedience* (1849) justificant la seva negativa a pagar impostos perquè el govern els emprava en actuacions injustes (esclavitud, guerra amb Mèxic ...). Thoreau va escriure: “Si s’empresona aquells que actuen segons el que consideren just, per a un home just, el lloc on ha de ser és a la presó”. El nostre **Lluís M. Xirinacs** va repetir aquesta frase en ple franquisme. **Emma Goldman** (1869-1940), anarquista antimilitarista, pacifista i ecologista, autora de *Mother Earth* (*Mare Terra*), considerava el mateix.

Bertrand Russell (1872-1970), a *La desobediència civil i l’amenaça de guerra nuclear* (1984), escriu que no és cert que la DC no pugui estar justificada en una democràcia. I proposa d’analitzar el cas d’Irlanda, que ens va com l’anell al dit als catalans. Escriu: “Formalment els irlandesos tenien els mateixos drets democràtics que els britànics. Podien enviar els seus representants a Westminster i defensar les seves positures mitjançant procediments democràtics. Malgrat tot,

estaven en minoria, cosa que hauria resultat permanent, si s'haguessin limitat a seguir els camins legals. Van guanyar la seva independència violant la llei. Si no l'haguessin violada, mai no haurien pogut guanyar." (Ho entendre mai, això, la Magistratura espanyola?) Encara insinua més: quan els anglesos els deixaven en minoria al Parlament, eren ells, els anglesos, i no els irlandesos els antidemòcrates. (Quina constitució espanyola podrà mai reformar una minoria de catalans?). Per a ell, "si es vol que una llei sigui respectada, ha de ser considerada digne de respecte". La Llei seca dels EUA es va haver de canviar perquè, com estava redactada, no es podia respectar. I exemplifica moltes formes segons les quals, governs nominalment democràtics deixen de ser-ho a la pràctica, perquè la democràcia no és immune als abusos de poder. I el filòsof es posiciona contra l'armamentisme nuclear: "No podem estar d'acord amb un món on cada persona humana degui la seva llibertat a la capacitat o no del seu govern de causar centenars de milions de morts prement un botó."

Albert Schweitzer (1875-1965), metge, filòsof, teòleg protestant i músic, premi Nobel de la Pau 1952, deportat, és autor d'una frase incòmoda: "La tranquil·litat de consciència és un invent del diable". Irritant com ell, **Albert John Lutuli** (~1898-1967), polític negre sud-africà, president del Congrés Nacional Africà (1952-67). Per la seva resistència no-violenta a l'apartheid, fou detingut i confinat, fins i tot després de rebre el Nobel de la Pau el 1960, autor de *Let My People go* (*Deixeu caminar el meu poble*), però el seu testimoni no s'ha pogut confinar mai. Altrament, **Lanza del Vasto** (1901-1981), que va viure mig any amb Gandhi els anys 30 i va fundar, a finals dels 40, la comunitat de l'Arca (1948), fou un lluitador no-violent i ecologista; establert a Catalunya els anys 60, va promoure els primers grups pacifistes catalans amb L. Fenollosa, J. Maluquer, L. M. Xirinacs i d'altres, així com l'Equip Objeció de Consciència, integrat a Pax Christi". Un dia caldrà estudiar aquest llegat amb precisió.

Alessandro Passerin d'Entrèves (1902- 1985), partisa i antifeixista abans que filòsof i jurista de prestigi, a *La dottrina dello Stato* (1962) i a *Obbedienza e resistenza in una società democrática* (1970), distingia vuit maneres que tenia un ciutadà de comportar-se davant la llei: 1) Obediència conscient; 2) Respecte formal; 3) Evasió oculta; 4) Obediència passiva; 5) Objeció de consciència; 6) Desobediència civil (omissiva-comissiva, individual-col·lectiva, clandestina-pública, pacífica-violenta, dirigida al canvi d'un grup de lleis-al canvi de tot un ordenament); 7) Resistència passiva, 8) Resistència activa. (La DC seria una forma intermèdia entre el punt 4 i el 8, ja que les formes tradicionals de resistència a la llei comencen en el punt 4 i acaben en el 8). La DC, segons ell, per ser vàlida hauria de ser pacífica i grupal. És que no compleix aquests requisits el procés català?

Hannah Arendt (1906-1975), a *Crisi de la República* (1969), reflexiona sobre un fet que també és adient per als catalans: la circumstància que una llei federal sigui incompatible amb una d'estatal (l'autonòmica, incompatible amb l'estatal, per a nosaltres) i posa per exemple el moviment dels drets civils del sud, anul·lats per una hipotètica superioritat de les lleis federals. En el fons, es tracta de posar a prova la legitimitat constitucional d'una llei violant-la amb la DC, diu. Ara bé, qui desobeeix, fonamentant-se en fortes conviccions morals o de consciència, com se li pot exigir, per exemple, d'acceptar decisions diferents del Tribunal Suprem (inspirades en la immutabilitat d'unes lleis superiors a qualsevol llei)? Segons la pensadora, aquesta és una falsa qüestió, perquè durant els moviments dels drets civils i contra la guerra del Vietnam es desobeïren lleis que el Tribunal Suprem acabà impugnant per negar-se a decidir, per exemple, sobre la legalitat de la guerra. Els desobedients, doncs, no eren delinqüents que poguessin exigir ser castigats com feia Gandhi. I oferia un nou argument: no calia justificar la DC en els temes de la guerra i dels drets civils ni des de l'objecció de consciència ni des de la prova de la

constitucionalitat d'una llei sinó des de la sociabilitat. El desobedient no és cap excèntric; sempre forma part d'un grup o comunitat. Per això es poden fer marxés per la llibertat, per exemple, violant lleis bones però menors, com les de tràfic, en pro d'atacar lleis injustes superiors. I cita **Norman Cousins** (1915-1990), per al qual, "si hi ha un conflicte entre les lleis de l'estat i els drets de l'home o de la comunitat, han de prevaldre els segons." L'autora, des de la banda dels governants, sap, com Aristòtil, que no es poden identificar l'home bo i el bon ciutadà i, per això, contraposa el deure oficial i el personal en Lincoln (salvar la Unió, no pas acabar amb l'esclavitud), en què es destria el deure polític i el moral, i no com fa el Sr. Rajoy respecte a l'autodeterminació de Catalunya, que els superposa: «no puc afrontar el tema ni vull fer-ho». En definitiva, per a la pensadora, la DC existeix quan un bon nombre de ciutadans s'ha convençut que no funcionen els canals legals per ser escoltats ni per canviar les coses que els perjudiquen o bé quan el govern persisteix en una acció, la legalitat de la qual ofereix molts dubtes.

Acabo, avui, amb **Rosa Parks** (Rosa Louise McCauley, 1913-2005), activista dels Estats Units, que l'1-XII-1955, a la localitat de Montgomery (Alabama) va refusar d'obeir l'ordre de James Blake, un conductor d'autobús, d'asseure's a la part del darrere del vehicle per tal de deixar lloc per als blancs (un mandat sorgit de les lleis Jim Crow). Fou la guspira de la lluita pels drets civils entre blancs i negres. El jutge Llarena l'hauria posada a la presó legalment, però el 1956 la Cort Suprema dels EUA dictaminà que la segregació racial en el sistema d'autobusos era inconstitucional. Continuarem.